

Govor prvog zamjenika visokog predstavnika Donalda Haysa na konferenciji “Od tranzicije do razvoja – Globalizacija i politička ekonomija razvoja u zemljama u tranziciji”

Dame i gospodo,

Ovaj skup je od posebnog značaja zato što ste vi – barem biste trebali biti – među idejnim vođama budućeg ekonomskog razvoja ove zemlje. Vi ste stručnjaci, i na vama je da pomognete u stvaranju intelektualnog potencijala za ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine, kako bi svaki prosječan građanin mogao shvatiti i razumjeti taj razvoj. Trenutno u tom dijelu postoji praznina i vi vašim glasovima morate ispuniti tu prazninu.

Vi ste ljudi koju mogu – i trebaju – dati neki smisao ekonomskom haosu koji karakterizira tranziciju – privatizacija, investicije, izvoz/uvoz i nova radna mjesta – vi možete objasniti šta treba da se desi i kako građani ove zemlje treba da reaguju na napore koje vlada ulaže u reforme.

Uvjeren sam da jedan od najvećih izazova sa kojima se danas suočavaju vlasti Bosne i Hercegovine nije samo rukovođenje i ubrzanje procesa reformi, kako bi BiH i njeni građani osjetili koristi Evropskih integracija i globalizacije – pravi izazov je potreba da se ovaj proces *objasni*, i da se objasni šta se to mora uraditi kako bi se unaprijedio proces reformi.

Nažalost, niti vlada niti stručnjaci ove zemlje do danas nisu uspjeli na efikasan način saopštiti i prenijeti javnosti pravu

istinu o periodu tranzicije.

Evropa ima čitavu deceniju iskustva u tranziciji, i svima nama koji smo učestvovali u tom procesu je potpuno jasno da je to proces koji zahtijeva mnogo više od izmjene propisa i zakona – potrebno je promijeniti način razmišljanja. Upitajte svoje kolege iz Češke Republike, Mađarske ili Poljske, i oni će vam sigurno reći da prava tranzicija nije počela sa prvom privatizacijom, niti sa prvim usvojenim zakonom o slobodnom tržištu – tranzicija je uistinu počela kada su građani u potpunosti shvatili šta je potrebno za uspješno poslovanje, kada su građani u cjelosti shvatili šta preduzeća moraju uraditi da bi postala uspješna.

U dinamičnom poslovnom okruženju u bilo kojoj zemlji na svijetu, preduslovi za poslovni uspjeh su isti: a) potreba za proizvodom ili uslugama visoke kvalitete, b) zadovoljstvo potrošača i c) visoko kvalifikovana i motivisana radna snaga.

Ali često je potrebno vremena da bi ljudi shvatili ovu jednostavnu poruku.

Osnivanje funkcije Specijalnog revizora u saradnji sa organima vlasti na svim nivoima u ovoj zemlji jedan je od koraka učinjen kako bi se pomoglo javnim preduzećima da pređu na koncept i način razmišljanja koji je svojstven tranziciji. Potpuno je jasno da su izvještaji Specijalnog revizora o javnim preduzećima otkrili praksu upravljanja ovim preduzećima u kojoj nisu zadovoljeni ranije navedeni osnovni preduslovi. Javna preduzeća u BiH ne isporučuju proizvode visokog kvaliteta svojim potrošačima po konkurentnim cijenama. Ako ne vjerujete da je to tačno pitajte potrošače, pitajte one koji investiraju u ovu zemlju. Revizorski izvještaji su otkrili praksu upravljanja preduzećima u kojoj tenderske procedure favoriziraju privilegovane insajdere umjesto potrošača, praksu u kojoj rukovodioci djeluju bez adekvatnog nadzora ili kontrole, u kojoj je knjigovodstvo u najmanju ruku nejasno, i u kojoj su menadžment i administracija neefikasni i služe

vlastitim ciljevima.

Ovo nije problem Balkana; radi se o istom socijalističkom nasljeđu sa kojim su se morali boriti reformisti u drugim centralno-evropskim zemljama u periodu tranzicije.

I oni se uspješno bore sa ovim problemom. Zbog toga su oni na dobrom putu ka Evropskim integracijama.

Konkurentna preduzeća će pomoći Bosni i Hercegovini da uđe u Evropu i u globalne ekonomske tokove. Ali da bi bila konkurentna, preduzeća moraju imati efikasnu upravu. To znači da članovi odbora i direktori moraju obavljati svoje zadatke na adekvatan način, kako bi uspostavili i održali potrebnu unutrašnju kontrolu. To je od posebnog značaja kada se radi o pitanjima kao što su nabavka, sklapanje ugovora, prikupljanje prihoda, raspodjela profita i razvoj/ispunjenje racionalnih poslovnih planova. Direktori i menadžeri moraju shvatiti da polažu odgovornost dioničarima i potrošačima kada se radi o privatnim preduzećima, te da su odgovorni vladama i građanima (kao vlasnicima i potrošačima istovremeno) u slučaju javnih preduzeća. Uprava preduzeća također mora uvidjeti da u potpunosti odgovara za aktivnosti i odnos preduzeća prema svojim radnicima. Ovo je posebno značajno u BiH, zemlji u kojoj jako veliki broj preduzeća ne mogu isplaćivati redovne dohotke svojim radnicima. Stari pristup prema javnim preduzećima, kao da se radi o političkim veleposjedima u koje se politika stalno upliće, jednostavno više nije moguć. Takav pristup može samo odmoći ovim preduzećima, dok se bore da se prilagode konkurentnom globalnom ekonomskom okruženju.

Sve revizije provedene u Elektroprivredama, Vodoprivredama, zavodima za zapošljavanje i telekom preduzećima su pokazale da moderna kultura rukovođenja i poštivanje interesa i prava građana još nisu zaživjeli. Na primjer, ako se Upravni odbor sastaje samo četiri puta godišnje, a dnevni red nije vezan za budućnost, kao što je to slučaj u jednom od telekom preduzeća, kako Upravni odbor može nadzirati menadžment ili donositi

ozbiljne strateške odluke? Ukratko, kako oni mogu obavljati svoju dužnost? Da li je u najboljem interesu preduzeća ili javnosti da interni revizor bude plaćen da *ne* istražuje poslovanje preduzeća niti preporučuje poboljšanja?

Zašto uopće potenciram ovo pitanje? Zato što građani BiH mogu ostvariti solidnu ekonomsku budućnost za ovu zemlju, ali samo ako oni koji imaju kontrolu nad njihovom ekonomijom, a to su političari i viši rukovodioci vremenom nauče lekciju o globalnom tržištu. Međutim, ako nastave da posluju kao i obično, to će značiti nastavak migracije, nastavak stagnacije i nastavak smanjenja broja radnih mjesta.

Želim jasno staviti na znanje: Ni ja niti ostatak međunarodne zajednice nećemo unijeti ovu promjenu za vas. Ako će doći do promjene, onda promjenu moraju izvršiti građani Bosne i Hercegovine i njihovi lideri.

Većina vaših susjeda se već morala suočiti sa istim izborom. Oni su bili u istoj poziciji kao i vi. Možda su oni mogli zahtijevati dinamičniji korak ka reformi. Možda su tamo glasovi građana bili snažniji ili je bilo više lobirajućih i potrošačkih grupa. Zato je ovaj sastanak tako važan. Vi možete i trebate imati važan glas u ovom društvu. Ja apeliram na vas da stavite taj glas u službu vaših građana i budućnosti ove zemlje i podržite neophodne i praktične ekonomske reforme.

Apeliram na vas da objasnite građanima ove zemlje zašto se njihovim javnim preduzećima mora upravljati u skladu sa najvišim standardima i zašto privatni sektor mora biti unaprijeđen i proširen.

Cilj je da se stvori poslovno okruženje u kojem će se preduzećima upravljati na transparentan, pošten i efikasan način, a u korist radnika i potrošača i u korist BiH u cjelini.

Preduzeća kojim se upravlja na bolji način će ostvariti više prihoda, a to znači veći prihod od poreza, koji će zauzvrat

omogućiti organima vlasti da pruže bolje javne usluge kao što su obrazovanje, zdravstvena briga, penzije i javni prevoz.

Osim toga, nema razloga zašto se državnim i entitetskim vladama, kantonima i općinama ne bi upravljalo po istim upravljačkim principima. Zaista postoje svi mogući razlozi zašto bi se njima *trebalo* upravljati na isti način.

Promjena uobičajenog načina razmišljanja će značajno povećati mogućnost promjene u neprihvatljivoj stvarnosti. Tokom decenija građani su se navikli da je vlada uključena u svaki aspekt života. Vlada je pokušavala da uradi sve i na kraju se to pokazalo kao neodrživo.

U slobodnoj tržišnoj ekonomiji manje učešća vlade je bolje. Manje državnih službenika sa boljom platom i modernim obrazovanjem može uraditi bolji posao, a rezultat će biti zemlja kojom se upravlja na bolji način i koja svojim građanima obezbjeđuje bolji život.

Dozvolite da razjasnim: Međunarodna zajednica to ne može postići. Građani BiH i njihovi lideri će to uraditi ako omoguće da zemlja prihvati promjenu u načinu na koji javnost razmišlja. Ali svi vi, novinari, političari i profesionalni ekonomisti, trebate odigrati ključnu ulogu da biste omogućili tu promjenu. Sjetite se šta je jednom rekao jedan igrač bejzbola u USA: "kada dođete do račvanja na putu, morate se odlučiti kojim ćete putem krenuti." Ja u potpunosti vjerujem da ćete vi prihvatiti ovaj izazov i da će ova zemlja uspjeti. I suviše ste sposobni da ne uspijete.

Hvala